

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Кафедра біоморфології хребетних ім. акад. В.Г. Касьяненка

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

Декан факультету харчових наук,
нутриціології та управління якістю,
_____ Лариса БАЛЬ-ПРИЛИПКО

“ ____ ” _____ 2026 р.

“СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри біоморфології
хребетних ім. акад. В.Г. Касьяненка
протокол № 12 від “ 03.06.2026 р.
Завідувач кафедри

_____ Олег МЕЛЬНИК

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП
професор кафедри технології
м'ясних, рибних та морепродуктів
_____ Наталія СЛОБОДЯНЮК

РОБОЧА ПРОГРАМА

**НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МІКРОСТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ РИБИ І МОРЕПРОДУКТІВ»**

Галузь знань **G «Інженерія, виробництво та будівництво»**

Спеціальність **G 13 «Харчові технології»**

Освітня програма **«Технології зберігання та переробки риби і морепродуктів»**

Факультет харчових наук, нутриціології та управління якістю

Розробник: Світлана УСЕНКО доцент кафедри біоморфології хребетних, кандидат ветеринарних наук, доцент

Київ – 2026 р.

Опис навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Мікроструктурний аналіз риби і морепродуктів» є вибірковою для магістрів освітньої програми «Технології зберігання та переробки водних біоресурсів». Вона необхідна для оцінки якості й безпечності продукції за різних технологій виготовлення, переробки та зберігання. При викладанні дисципліни розглядаються: етапи виготовлення гістопрепаратів для їх мікроскопічного аналізу (відбір, фіксація, промивання, ущільнення, зрізи, фарбування); склад і мікроскопічна будова м'язової тканини з риби і морепродуктів; мікроструктура риби на етапах дозрівання; мікроскопічні ознаки свіжої та зіпсованої риби і морепродуктів; особливості будови за різних технологій зберігання (заморожування, соління, копчення, висушування, виготовлення консервів); мікроскопічні ознаки харчових і смакових добавок.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Магістр	
Спеціальність	G 13 «Харчові технології»	
Освітня програма	Технології зберігання та переробки риби і морепродуктів	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	3	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота)	–	
Форма контролю	Екзамен	
Показники дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	Денна форма	Заочна форма
Рік підготовки	1	–
Семестр	2	–
Лекційні заняття	15	–
Практичні, семінарські заняття	–	–
Лабораторні заняття	30	–
Самостійна робота	45	–
Індивідуальні заняття	–	–
Кількість тижневих годин	8	–

1. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета – пізнання магістрантами основ мікроструктурного аналізу риби та морепродуктів, що необхідно їм для оцінки їх якості при різних технологіях зберігання.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність:

ІК Здатність розв'язувати задачі і проблеми різного рівня складності наукового, технічного та педагогічного характеру у процесі навчання, науково-дослідної, освітньої діяльності та у виробничих умовах підприємств галузі, що передбачає застосування базових теоретичних знань, розвинутої системи логічного мислення, комплексу теорій та методів фундаментальних і прикладних наук.

фахові (спеціальні) компетентності:

СК 02. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження з урахуванням світових тенденцій науковотехнічного розвитку галузі.

СК 03. Здатність захищати інтелектуальну власність у сфері харчових технологій.

програмні результати навчання:

ПРН 01. Відшукувати систематизувати та аналізувати науково-технічну інформацію з різних джерел для вирішення професійних та наукових завдань у сфері харчових технологій.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назва змістових модулів	Тижні	Усього	Кількість годин			
			Денна форма			
			У тому числі			
			Л	П	Лаб.	С.р.
Модуль 1. Будова складових організму риб і морепродуктів. Техніка мікроскопії						
Тема 1. Предмет вивчення дисципліни. Будова клітини	1-2	10	2	–	4	4
Тема 2. Мікроскопічна будова волокнистої, жирової і скелетної тканин	2-3	11	2	–	4	5
Тема 3. Мікроструктура епітеліальної, м'язової та нервової тканин	3-4	10	2	–	3	5
Тема 4. Рівні структурної організації організму риб і морепродуктів. Мікроскопічна будова шкіри та внутрішніх органів риб	4-5	14	2	-	4	8
Разом за модуль 1.	4	45	8	-	15	22
Модуль 2. Етапи виготовлення гістопрепаратів. Мікроскопічні ознаки м'яса риби і морепродуктів при його дозріванні та за різних технологій консервування						
Тема 1. Технологія виготовлення гістопрепаратів з м'яса риби, рибних продуктів і морепродуктів	4-5	15	2	-	4	4
Тема 2. Склад і мікроструктура м'яса риби і морепродуктів. Мікроструктура м'яса риби при дозріванні та при різних ступенях свіжості	5-6	15	2	-	4	5
Тема 3 Мікроструктура м'яса риби і морепродуктів за різних методів його консервування (Ч. 1).	6-7	15	2	-	3	8
Тема 4. Мікроструктура м'яса риби і морепродуктів за різних методів його консервування (Ч.2). Особливості мікробудови рибного фаршу	7-8	15	2	-	4	6
Разом за модуль 2.	8	60	7	-	15	23
Усього годин	90	15		-	30	45

4. Теми лекцій

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет вивчення дисципліни. Будова клітини	2
2	Мікроскопічна будова волокнистої, жирової і скелетної тканин	2
3	Мікроструктура епітеліальної, м'язової та нервової тканин	2
4	Рівні структурної організації організму риб і морепродуктів. Мікроскопічна будова шкіри та внутрішніх органів риб	2
5	Технологія виготовлення гістопрепаратів з м'яса риби, рибних продуктів і морепродуктів	2
6	Склад і мікроструктура м'яса риби і морепродуктів. Мікроструктура м'яса риби при дозріванні та при різних ступенях свіжості	2
7	Мікроструктура м'яса риби і морепродуктів за різних методів його консервування (Ч. 1).	2
8	Мікроструктура м'яса риби і морепродуктів за різних методів його консервування (Ч. 2). Особливості мікробудови рибного фаршу	1

4. Теми лабораторних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Будова мікроскопа і правила роботи з ним	2
2	Загальна морфологія еукаріотичної клітини	4
3	Мікроструктура епітеліальної тканини	2
4	Сполучна тканина. Мікроструктура її різновидів	2
5	Мікроструктура власне сполучної тканини.	2
6	Мікроструктура м'язової і нервової тканин	2
7	Мікроскопічна будова трубчастих і паренхіматозних органів риби. Шкіра.	2
8	Технологія виготовлення гістопрепаратів з м'яса риби та морепродуктів	2
9	Мікроструктура м'яса риби на різних стадіях його дозрівання та ступенів свіжості	2
10	Зміни мікроскопічних ознак м'яса розмороженої риби та морепродуктів	2
11	Мікроскопічні ознаки солonoї і копченої риби	2
12	Мікроструктура вяленої, сушеної, консервованої і смаженої риби	4
13	Особливості мікроструктури рибного фаршу та харчових добавок.	2

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методи гістологічних досліджень	1
2	Особливості будови складових цитоскелету, органели загального призначення, включення	1
3	Неклітинні структури організму	1
4	Мікроструктура колагенових і еластичних волокон	1
5	Особливості будови міжклітинної речовини скелетної тканини	2
6	Класифікація епітеліальної тканини, Залозистий епітелій.	1
7	Різновиди м'язової тканини	2
8	Класифікація нервової тканини, Нейроглія.	1
9	Мікроструктура паренхіматозних органів (печінки, нирки, сім'яників, підшлункової залози)	2
10	Мікроструктура трубчастих органів травлення, дихання	2
11	Методика виготовлення гістопрепаратів на заморожуючому мікротомі	1
12	Виготовлення постійного гістопрепарата	2
13	Методи фарбування жирової, сполучної тканин	2
14	Будова міофібрил у м'язових волокнах	2
15	Мікроскопічні зміни у м'ясі риби при різних стадіях дозрівання	2
16	Зміни мікробудови різних стадій свіжості м'яса риби	2
17	Особливості мікробудови м'язів і шкіри копченої риби	2
18	Мікроструктура консервованих морепродуктів	2
19	Мікроструктура м'язів зіпсованої риби	2
20	Мікробудова м'язів риби при повторному її заморожуванні	2
21	Мікроструктура рибної ковбаси	2
22	Мікробудова м'язів риби при повторному її заморожуванні	2
23	Особливості мікробудови м'язів і шкіри вареної риби	2
24	Мікроструктура рибної ковбаси	2
25	Особливості мікроструктури рибних котлет	2
26	Мікроскопічні ознаки рослинних і смакових добавок рибного фаршу	2

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- здача лабораторних робіт.

7. Методи навчання:

- словесний метод (лекція, співбесіда);
- практичний метод (лабораторні, практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, анотування);
- відеометод (дистанційні);
- самостійна робота (виконання завдань);
- надання додаткових щотижневих консультацій для студентів;
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1 Розподіл балів, які отримують студенти

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Цитологія та загальна гістологія		
Лабораторна робота 1.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 2.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 3.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 4.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 5.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 6.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 7.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Самостійна робота 1.	Виконання завдання «Класифікація органел» в ельорні	4
Самостійна робота 2.	Виконання завдання «Диференціація різновидів тканин» в ельорні	4
Модульна контрольна робота 1.		64
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Загальна гістологія		
Лабораторна робота 1.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 2.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 3.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 4.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 5.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 6.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 7.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4
Лабораторна робота 8.	Робота з мікроскопом та гістопрепаратами. Загальні висновки. Оформлення і здача роботи	4

Самостійна робота 1.	Виконання завдання «Різновиди фальсифікатів фаршу» в ельорні	4
Самостійна робота 2.	Виконання завдання «Різновиди харчових добавок фаршу» в ельорні	4
Модульна контрольна робота 2.		60
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Залік/екзамен	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{залік/екзамен}) \leq 100$	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn
<https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2808>
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної форми здобуття вищої освіти; програма навчальної практики навчальної дисципліни

10. Рекомендована література

Основна література

1. Хомич В.Т., Дишлюк Н.В., Усенко С.І., Слободянюк Н.М., Мікроструктурний аналіз риби і морепродуктів / Підручник. НУБіП України, 2026. 312 с.
2. Хомич В.Т., Дишлюк Н.В., Голембовська Н.В., Слободянюк Н.М., Усенко С.І. Мікроструктурний аналіз риби і морепродуктів / Навчальний посібник. НУБіП України, 2022. 260 с.

Допоміжна література

1. Хомич В.Т., Дишлюк Н.В., Бирка В.С. Гістологія і ембріологія водних тварин. Навчальний посібник / за ред. В.Т. Хомича. – Житомир: ПП “Рута”, 2013. – 268 с.
2. Клименко О.М., Хомич В.Т., Вовк Н.І., Воловик Г.П. М 80 Морфологія риб: Навчальний посібник. – Рівне: УДУВГП, 2002. – 107 с.: іл.
3. Методичні рекомендації до лабораторних занять з дисципліни “Мікроструктурний аналіз риби і морепродуктів” для студентів факультету харчових технологій та управління якістю продукції АПК / Хомич В.Т., Дишлюк Н.В., Мазуркевич Т.А., Стегней Ж.Г.- К.: Вид-во НУБіП України – 2019.

Електронні джерела

1. http://dglib.nubip.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9367/1/Xomuch_Microstrukt.analiz.miasa.pdf
2. http://elibrary.donnuet.edu.ua/2264/1/Nykyforov%20R.%2C%20Sabirov%20O.%2C%20S%20imakova%20O._Tekhnolohiya_myasnoyi_produktsiyii_Monografiya.pdf
3. <https://studall.org/all3-143769.html>